

e-ISSN:2587-2168

Year: 2022

Vol: 8 Issue: 48

pp 1011-1018

Article ID

67090

Arrival

15 October 2022

Published

30 December 2022

DOI NUMBER<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.67090>**How to Cite This Article**

Deveci, Ş. & Arabacı, İ.B. (2022). "Okullarda Etik : Bir Meta-analiz Çalışması (Türkiye Örneği)", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:8, Issue:48; pp: 1011-1018

International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Okullarda Etik : Bir Meta-analiz Çalışması (Türkiye Örneği)**Ethics in Schools: A Meta-analysis Study (The Case of Turkey)**Şeyda DEVECİ¹ İmam Bakır ARABACI² ¹ Fırat Üniversitesi, Elazığ, Türkiye² Prof.Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Elazığ, Türkiye**ÖZET**

Bu çalışma, okullarda eğitim paydaşlarıyla yapılan etik konulu tezlerin ve makalelerin sonuçlarını meta-analiz yöntemiyle sentezlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla etik ile ilgili Türkiye’de son 10 yılda yapılan araştırmalar SCOPUS, Ulusal Tez Merkezi, ULAKBİM aracılığı ile taranmıştır. Bu yolla gerçekleştirilen araştırmada 2012-2021 yılları arasında yapılmış 57 teze, 19 makaleye ulaşılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda, İncelen on yıl aralığının ilk beş yılı ve son beş yılına bakıldığında iki zaman aralığında da hemen hemen eşit sayıda araştırma yapıldığı; tezlerin çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu, buna nazaran doktora tezlerinin sayıca çok az olduğu; araştırmaların yarısından fazlasının okul yöneticilerinin etik liderliğine yönelik yapıldığı, araştırma deseni olarak çoğunlukla nicel desen kullanıldığı, nitel desen ve karma desenli araştırmaların sayıca çok daha az olduğu; araştırmalarda örneklem grubu olarak çoğunlukla öğretmenlerle çalışıldığı, diğer çalışma gruplarını okul yöneticileri ve öğrencilerin oluşturduğu; nicel çalışmalarda on iki farklı ölçeğin kullanıldığı, nitel araştırmalarda ise çoğunlukla yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanıldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul, Eğitim, Etik**ABSTRACT**

This study aims to synthesize the results of theses and articles on ethics conducted with educational stakeholders in schools by meta-analysis method. For this purpose, the researches on ethics conducted in the last 10 years in Turkey have been screened through SCOPUS, National Thesis Center, ULAKBİM. In the research carried out in this way, 57 theses and 19 articles made between the years 2012- Dec 2021 were reached. December, the first five years and the last five years of the examined December, the first five years and the last five years of the examined two time intervals almost equal number of research was conducted; the majority of theses are master's theses, compared to this, doctoral theses are very few in number; more than half of the researches are conducted for the ethical leadership of school administrators, quantitative patterns are mostly used as research patterns, qualitative patterns and mixed-pattern researches are much less in number; the research sample as the group mostly working with teachers, other working groups, school administrators, and created by students; twelve different scale is used, where quantitative studies, qualitative research, mostly semi-structured interview form were shown.

Keywords: School, Education, Ethics**1. GİRİŞ**

Eğitim kavramı olarak, bireyin içinde yaşadığı toplumda değer atfedilen yeteneklerinin beraberinde tutum ve davranış biçimini de geliştirdiği süreçler bütünü olarak açıklanmaktadır. Planlı programlı örgün eğitim okullarda gerçekleştirilir. Var olan okulların etkili ve verimli olmaları, amaçlarını ne ölçüde gerçekleştirebildiklerine, okulda görev alan personelin önceden belirlenmiş ilke ve standartlara ne kadar uyduklarına bağlıdır. Okullarda mevcut olan eğitimde toplumsal beklentilere uygun şekilde ve aynı zamanda istenilen yönde şekillendirilmeden bahsedilebilir (Bakioğlu & Levent, 2014). Okulda amaçları gerçekleştirmede büyük öneme sahip okul yöneticilerinin birer etik lider olmaları, okulda etik ilkelerin okul personeli ve öğrenciler tarafından uygulanmasında onlara model olmaları beklenmektedir.

Bir prensipler kümesi olarak tanımlanabilecek olan etik kavramı, neyi yapmanın gerekli olduğu, hangi davranış türlerinin iyi olduğu, nelerin hayata anlam katabileceğini gösteren, yaklaşım ve davranış biçimlerinin iyi-kötü, doğru-yanlış bakımından değerlendirilmesi için yol gösterici olan değerler, ilkeler ve kurallar bütünü olarak açıklanabilir. Etik; neyi yapmanın uygun olduğu, sergilenen davranışlardan hangilerinin iyi veya kötü olduğunu ve hayata nelerin anlam kazandırdığını açıklayan bir kavramdır (Rosenthal & Yudin, 1997, s. 145). Etik genellikle iyi ve dürüst olma, adil davranma, erdemli olma gibi kavramların düzenlenmesiyle davranış ve uygulamalar arası ilişkilerin nesnel olarak görülebileceği çerçeveyi inşa etmektedir (Haynes, 1998, s. 6).

Neyin iyi ve neyin kötü olduğuna ilişkin tartışmalar, gerek akademik dünyada gerekse halk arasındaki söylemlerde kimin değerlerine doğru veya yanlış denilebileceğine dair sorulara yanıt bulmaya çalışmaktadır. Bazı insanlara göre iyi olan şey, bazı insanların mevcut ahlaki anlayışına göre iyi olmayabilir (Campbell, 2003, s. 13). Etikle ilgili tartışmalarda temel konu, bireyin davranışlarını ahlaki yönden değerli yani iyi veya değersiz yani kötü kılan unsurların tanımlanmasıdır. Bir davranışın değerli ya da değersiz olarak ifade edilmesi, başka bir ifadeyle iyi ya da kötü olması elbette ki görecelidir. Bu açıdan etikle ilgili tartışmalarda iyi ve kötü olanın ayırt edilmesini amaçlayan farklı kriterler ve tutumlar ön plana çıkmaktadır. Örnek vermek gerekirse, birtakım etik kuramları bakımından “amaca ulaşmak” iyi olarak tanımlanırken, başka birtakım kurallar doğrultusunda

doğruluğun, bazı başka kurallar doğrultusunda ise hazzın iyi olması mümkündür. Aslında etikle ilgili tartışmalar, bireylerin değer yargılarının felsefik olarak karşı karşıya gelmesinin sonucudur.

Eğitim ve etik arasında var olan ilişki farklı açılardan değerlendirilebilir. Ergüden (2003: 2); eğitim ile etik arasındaki zorunlu ilişkiden söz ederken Sokrates bu zorunluluğu “Kendini tanı.” cümlesiyle açıklar. Yine benzer şekilde, Yunus Emre de “*İlim ilim bilmektir*, ilim kendini bilmektir.” cümlesiyle esasen aynı şeyi ifade etmektedir. Bu açıdan ele alındığında eğitimin, bireyin yaşamı boyunca süren kendisini tanıma süreci olarak açıklanması mümkündür. İkincisi, Sokrates’in “her şeyi bilmediğini bildiği” yine sofistlerin “her şeyi bildiklerini zannettikleri” sözü eğitim ve etik arasındaki paradoksal yönü göstermektedir. Eğitim bu açıdan, bireyin ömrü boyunca devam edecek olan “kendini tanıyamama” süreci olarak da ifade edilebilir. Ilgaz ve Bilgili (2006: 202-203), insan esas olduğundan, etiğin de eğitimin içinde olması gerektiğini, zira etiğin de temelinde insanın olduğunu belirtmiştir. Başka bir açıdan toplumu geliştirmeyi ve ilerletmeyi amaç edinen eğitimde, bireylerin topluma ne şekilde ve ne derece faydalı olacağı üzerinde etik belirleyicidir. Şakar (2010, 11) ise eğitimin ve etiğin birbirine sıkı sıkıya bağlı amaçlara sahip olduğunu, bunun sebebininse etiğin amaçladığı “insan davranışını ahlaki niteliği açısından aydınlatma; ahlak tarafından belirlenmiş bilinci geliştirebilecek etik biçimlerine ve temellendirme süreçlerine girebilme; insanı sevebilmeyi öğretme” amacına yalnızca eğitim ile ulaşılabilir olmasıdır. Teoride ve pratikte de eğitim-etik ilişkisi oldukça güçlüdür.

Eğitim-öğretime ilişkin etik konular, kapsadığı konular açısından çok yönlü ve değer sistemlerinin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılan özelliğe sahiptir. Hem eğitimcilerin öğrencilerle olan ilişkilerini, hem de öğrencilerin kendi aralarında mevcut olan ilişkilerini düzenleyen çok sayıda etik değer bulunmaktadır. (Aydın, 2016, s. 101).

Herhangi bir meslek kolunda ‘iyi’ kabul edilen kuralların ve ilkelerin yazıya dökülmesi ile oluşturulan kodlar etik kodlardır (Aydın, 2002). ABD’de belirlenen etik kodlarla (United States of America National Education Association [NEA],1975) öğretmenlerin öğrencileri ve meslektaşları karşısında yerine getirmesi gereken mesleki davranışlar ve yapmaması gereken davranışlar olarak sıralanmaktadır. Var olan bu etik kodlarda öğretmen öğrencilerin her birinin toplum adına değerli ve etkili olduğunun bilinciyle her öğrencinin potansiyelinin ortaya çıkarılması ile sorgulayan ve araştıran insanlar yetiştirmekle yükümlü olarak tutulmuş, öğretmenlerin öğrencilerin güvenlerini kazanması, bilgiye erişerek fikir ortaya koymaktan öğrencileri mahrum bırakacak biçimde davranışlarda bulunmaktan kaçınmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir.

MEB (2015)’in yayınladığı Eğitim-Öğretim Hizmeti Verenler İçin Mesleki Etik İlkeler Genelgesi doğrultusunda, öğretmenin öğrenciyle, meslektaşlarıyla, veliyle ve okul yönetimiyle ilişkilerine yönelik etik kurallar belirlenmiş ve okuldaki yöneticilerin öğrenciyle, öğretmenle ve veliyle olan ilişkilerinde uyması gereken etik ilkelere ve öğretmenlik mesleğine yönelik etik ilkelere yer verilmiştir. Genelgenin öğretmenlerle ilgili kısımlarında öğrencisiyle olan ilişkilerinde öğretmenin sevgi, saygı, anlayış, hoşgörü, adalet ve eşitlik ilkelerini benimsemesi, öğrencilerine örnek olacak biçimde davranması, öğrenciye ait bilgileri zorunlu durumlar hariç gizli tutması, kendi psikolojik durumlarını öğrencilere yansıtmaması ve öğrencilere karşı kötü muameleden uzak durması yer almaktadır. Öğretmenlik mesleğine yönelik etik ilkelerde ise, öğretmenin mesleki yeterlikleri taşıması ve geliştirmesi, mesai saatlerine uygun davranması, sembolik nitelikteki hediyeler dışında hediye kabul etmemesi, ücret karşılığında öğrencilere özel ders vermemesi g ilkeleri bulunmaktadır. Genelgede ayrıca öğretmenin öğrencilerin iyi bir eğitim için meslektaşları ve okul yönetimiyle işbirliği yapması ve velilerle olan ilişkilerinde ayırım yapmadan iyi ilişkiler kurması konuları üzerinde durulmaktadır. Genelgenin devamında okul yöneticilerine yönelik ilkeler yer almaktadır. Ülkemizde 2022 yılında kabul edilen Öğretmenlik Meslek Kanunu’nda öğretmenlik, eğitim-öğretimle bunlara ilişkin yönetim görevlerini devralan özel bir ihtisas mesleği olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda öğretmenlerin bu görevini, Türk Millî Eğitiminin temel amaçları ve ilkeleri ile öğretmenlik mesleği etik ilkelerine uygun şekilde ifa etmesi gerektiği belirtilmektedir.

Türkiye’de okullar okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin etik davranışlarından, bu davranışların diğer paydaşlar tarafından nasıl algılandığından etkilenmektedir. Bu süreçte etik “Ne yapmalıyım?” ve “Nasıl yapmalıyım?” sorularına cevap aradığından etik ile eğitim arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır (Aydın, 2013, s. 43). Okulda okul kültürünün oluşması, okul çalışanları arasındaki var olan iletişim, okul çalışanlarının birbirlerine karşı sergilediği davranışlar etik üzerine kurulmakta ve etik davranışların sergilenmesi olumlu bir okul iklimi meydana getirmektedir. Bu araştırmada 2012-2021 yılları arasında Meta-analiz yöntemiyle okullarda etik ile ilgili yapılan çalışmalar araştırma türü, çalışma deseni, yıllara göre dağılımı, örneklem dağılımı, kullanılan ölçekler ve bu ölçeklerin özellikleri bakımından analiz edilmiştir.

Bu çalışmada okullarda eğitim konusunda üretilen etik odaklı tezlerin ve makalelerin sonuçlarını meta-analiz yöntemiyle sunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıda yer verilen sorulara yanıt aranmıştır:

- ✓ Türkiye’de okullarda etik konusundaki tezlerin lisansüstü eğitim düzeyi bakımından nasıl dağılmaktadır?
- ✓ Türkiye’de okullarda etik konusunda yapılan çalışmaların araştırmadesenleri bakımından nasıl dağılmaktadır?
- ✓ Türkiye’de okullarda etik konusunda yapılan çalışmalar yıllara göre nasıl dağılmaktadır?
- ✓ Türkiye’de okullarda etik konusunda yapılan çalışmaların örneklem grubuna göre bakımından nasıl dağılmaktadır?
- ✓ Türkiye’de okullarda etik konusunda yapılan çalışmalarda hangi ölçekler kullanılmıştır ve bunların dağılımı nasıldır?
- ✓ Türkiye’de okullarda etik konusunda yapılan çalışmalarda kullanılan ölçeklerin güvenilirlik düzeyleri nasıldır?

2. YÖNTEM

Türkiye’de eğitim alanında etiğe ilişkin gerçekleştirilen akademik çalışmalar üzerine bir meta analiz çalışması olan bu araştırmada, uygun veri kaynaklarının kullanımı ile eğitim alanında etikle alakalı alanyazına dahil olan tez ve makaleler incelenmiştir. Çalışmada değerlendirmeye tabi tutulan tez ve makalelerin incelenmesinde; çalışmanın yayınlandığı yıl, araştırma yöntemi, araştırma çeşidi ve örnekleme gibi birtakım kriterler dikkate alınmıştır. Çalışmanın neticesinde, incelenen tez ve makalelere ilişkin bilgi (araştırma türlerinin yıllara göre dağılımı, kullanılan veri toplama araçları, araştırmaların kullandığı ölçekler, araştırma yöntemleri) elde edilmiştir.

3. VERİ KAYNAKLARI

Etik ile ilgili Türkçe çalışmalara ulaşmak amacıyla Ulusal Tez Merkezi, TR Dizin ULAKBİM, SCOPUS taranmıştır. Tarama yapılırken “etik” ve “okul” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Tarama sonunda; etik ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerine ve makalelere ulaşılmıştır.

4. ÇALIŞMA SEÇİMİ

Etik ile ilgili 2012-2021 yılları arasında ülkemizde 76 farklı araştırmanın yapılmış olduğu görülmektedir. Var olan çalışmalara ilişkin uygulanan belli kriterler mevcuttur. Yazar tarafından belirlenen kriterler şunlardır:

- ✓ Araştırmaların etikle alakalı oluşu,
- ✓ Her bir araştırmanın Türkiye’de yürütülmüş olması,
- ✓ Araştırmaların tam metinlerine erişimin mümkün olması,
- ✓ Araştırmaların nitel veya nicel araştırma niteliğinin söz konusu olması.

5. BULGULAR

Bu araştırma çerçevesinde, 2012-2021 tarih aralığında yayınlanmış 76 çalışmanın yayım yılı, araştırma türü, örnekleme, kullanılan ölçme araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

5.1. Araştırmaların Tez Veya Makale Olmasına İlişkin Bulgular

Eğitim-öğretimde etiğe odaklanan araştırmaların, araştırma türleri bakımından dağılımına Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makalelerin araştırma türlerine göre dağılımı

Araştırma Türü	Sayı	Yüzdeler Dilimi
Tez	57	% 75
Makale	19	% 25
Toplam	76	% 100

Tablo 1 incelendiğinde yapılan çalışmaların 57’sinin tez, 19’unun makale olduğu görülmektedir.

5.2. Tezlerin Yüksek Lisans Ve Doktora Tezi Olmasına İlişkin Bulgular

Eğitim-öğretimde etiğe odaklanan tezlerde araştırma türlerine bakımından dağılımı ortaya çıkaran bulgulara Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin araştırma türlerine göre dağılımı

Tez Türü	Sayı	Yüzdeler Dilimi
Doktora Tezi	7	% 12.28
Yüksek Lisans Tezi	50	% 87.72
Toplam	57	% 100

Tablo 2 incelendiğinde yapılan çalışmaların 7'sinin doktora tezi, 50'sinin yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir.

5.3.Çalışmaların Araştırma Desenlerine İlişkin Bulgular

Eğitim-öğretimde etiğe odaklanan tezlerde araştırma desenlerine göre dağılıma ilişkin bulgulara Tablo 3'te yer verilmektedir.

Tablo 3: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makalelerin araştırma desenlerine göre dağılımı

Yöntem	Sayı	Yüzdeler Dilimi
Nitel Desen	23	%30.26
Nicel Desen	46	%60.53
Karma Desen	7	%9.21
Toplam	76	%100

Araştırmaların araştırma desenleri incelendiğinde 46'sında nicel, 23'ünde nitel, 7'sinde ise karma araştırma deseni ile karşılaşılmıştır. Nitel araştırma desenin olduğu çalışmalar, nicel araştırma desenin olduğu çalışmalara kıyasla sayıca daha azdır. Karma desenin olduğu çalışmalarsa sayıca en az olan çalışmalardır. Son dönemde karma desenin olduğu çalışmalar daha da önem kazanırken, nitel ve karma desendeki araştırma sayısının artması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

5.4. Yapılan Çalışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu araştırmaların yıllara göre dağılımını gösteren bulgular yer almaktadır.

Tablo 4: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makalelerin yıllara göre dağılımı

Yıl	Sayı	Yüzdeler Dilimi
2012	7	%9.21
2013	1	%1.32
2014	9	%11.84
2015	13	%17.11
2016	7	%9.21
2017	7	%9.21
2018	5	%6.58
2019	17	%22.37
2020	4	%5.26
2021	6	%7.89
Toplam	76	%100

Tablo 4 incelendiğinde, 2012 yılından 2021 yılına dek eğitim-öğretimde etiğe odaklanan toplam 76 araştırma yapılmıştır. Bunlardan 57'si tez, 19'u makaledir. En çok araştırma 2019 yılında (19), en azı ise 2003 yılında (1) yapılmıştır. 2019 yılından itibaren yapılan araştırmalarda bir azalma olduğu görülmektedir. 2019 yılında yapılan çalışmaların maksimum düzeye ulaşmasının, 2019 yılında pandemi süreci sebebiyle eğitimde uzaktan öğretime geçilmesi ve eğitimde etik ile ilgili konuların gündeme gelmesi sebebiyle ilgili olduğu düşünülmektedir.

5.5. Yapılan Çalışmaların Örneklem Gruplarına Göre Dağılımı

Eğitim-öğretimde etiğe odaklanılan araştırmaların örneklem grupları bakımından dağılımına ilişkin bulgulara Tablo 5'te yer verilmektedir.

Tablo 5: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makalelerin örneklem gruplarına göre dağılımı

Örneklem Grubu	Sayı	Yüzdeler Dilimi
Öğretmen	56	%75.68
Okul Yöneticisi	9	%12.16
Okul Yöneticisi ve Öğretmen	3	%4.05
Öğretmen ve Öğrenci	1	%1.35
Öğrenci	5	%6.76
Toplam	74	%100

Etik odaklı araştırmaların çalışma grupları bakımından dağılımını gösteren Tablo 5'e göre, üzerinde en fazla çalışma yürütülen grup öğretmenler olup; bu alandaki çalışmaların sayısı toplam 56 olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenler çalışma grubunu 9 çalışma ile okul yöneticileri çalışma grubu takip etmiştir. Öğretmenler, okul yöneticileri çalışma gruplarında etik konusunun yoğunlaşması, yöneticilerin etik liderliğinin en fazla sorgulanan unsur (Tablo 5) oluşuyla ilişkilendirilmektedir.

5.6. Yapılan Çalışmaların Kullanılan Ölçek Türlerine Göre Dağılımı

Eğitim-öğretimde etiğe odaklanılan araştırmaların kullanılan ölçek türleri bakımından dağılımına ilişkin bulgulara Tablo 6'da yer verilmektedir.

Tablo 6: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makalelerin ölçek türlerine göre dağılımı

Kullanılan Ölçek	Sayı	Yüzdeler Dilimi
Çevreye Yönelik Etik Tutum Ölçeği	2	%2.70
Etik Davranış Beklenti ve Görülme Sıklığı Ölçeği	1	%1.35
Etik Davranışlar Ölçeği	4	%5.41
Etik Olmayan Bilgisayar Kullanımı Davranışları Ölçeği	1	%1.35
Etik Karar Verme Ölçeği	1	%1.35
Etik Liderlik Roller Ölçeği	2	%2.70
Etik Liderlik Ölçeği	33	%44.59
Etik Pozisyon Anketi	1	%1.35
İlköğretim Okulları Etik İklim Ölçeği	2	%2.70
İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları	1	%1.35
Görüşme Formu	24	%32.43
Mesleki Etik İlkeler Ölçeği	1	%1.35
Okul Öncesi Öğretmenlerinin Etik Davranışları Ölçeği	1	%1.35
TOPLAM	74	%100

Tablo 6 incelendiğinde yapılan araştırmalarda nicel desende en çok Etik Liderlik Ölçeği(31) kullanıldığı görülmüştür. Nitel araştırmalarda yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

5.7. Yapılan Çalışmalarda Kullanılan Ölçeklerin Karşılaştırılması

Eğitim-öğretimde etiğe odaklanılan araştırmalarda kullanılan ölçeklerin madde sayısı, alt boyutları ve cronbach alpha değerlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgulara Tablo 7'de yer verilmektedir.

Tablo 7: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makalelerde kullanılan ölçeklerin madde sayısı, alt boyutları ve cronbach alpha değerlerine göre karşılaştırılması

Kullanılan Ölçek	Madde Sayısı	Alt Boyut	C.A.
Çevreye Yönelik Etik Tutum Ölçeği	33	4	.87
Etik Davranış Beklenti ve Görülme Sıklığı Ölçeği	52	5	.983
Etik Davranışlar Ölçeği	48	5	.86
Etik Olmayan Bilgisayar Kullanımı Davranışları Ölçeği	59	5	.929
Etik Karar Verme Ölçeği	10	2	.81
Etik Liderlik Roller Ölçeği	46	6	.98
Etik Liderlik Ölçeği	48	4	.97
Etik Pozisyon Anketi	20	2	.82
İlköğretim Okulları Etik İklim Ölçeği	42	6	.898
İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları	10	2	.760
Mesleki Etik İlkeler Ölçeği	71	6	.851
Okul Öncesi Öğretmenlerinin Etik Davranışları Ölçeği	63	7	.894

Cronbach alfa katsayısı istatistiki temelleri tutarlı ve tüm sorular göz önünde bulundurularak hesaplandığı için genel güvenilirlik yapısını en iyi yansıtan katsayıdır. Alfa katsayısının yüksek olduğu ölçüde, ölçekteki maddeler arasındaki tutarlılık ve aynı özelliği yoklayan maddeler aynı ölçüde fazla olacaktır. Alfa katsayısının bulunduğu aralığa göre ölçeğin güvenilirlik durumunun : $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçeğin güvenilir olmadığı, $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin düşük güvenilirliğe sahip olduğu, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçeğin oldukça güvenilir olduğu, $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğu göz önünde bulundurulduğunda Tablo 7'ye bakılarak İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları dışındaki tüm ölçeklerin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Ayrıca araştırmaların çoğunda Etik Liderlik Ölçeği kullanılması, bu ölçekle ilgili bilgi verme ihtiyacı doğurmuştur:

Etik Liderlik Ölçeği

Yılmaz'ın 2005 yılında geliştirilen "Etik Liderlik Ölçeği" ile öğretmenlerin görüşleri baz alınarak okullardaki yöneticilerin etik liderlik düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu; tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), fikrim yok (3), katılmıyorum (2), kesinlikle katılmıyorum (1) şeklindeki yanıtlardan oluşan 5'li Likert tipindeki bir ölçektir. Yılmaz (2005), Etik Liderlik Ölçeği'nde 4 faktörü ortaya koymuştur. 4 faktörle belirlenen total varyans %61,139 iken; 1. faktör varyansın %21,525'lik bölümünü (özdeğer: 8,302), 2. faktör %14,208'lük bölümünü (özdeğer: 5,480), üçüncü faktör %14,638'lik bölümünü (özdeğer:4,165), 4. faktörse %10,798'lük bölümünü (özdeğer: 5,646) açıklamaktadır.

Ölçekteki birinci alt boyut "İletişimsel Etik" olup, bu alt boyut okul yöneticisinin hatalarını kabul etmesini, bencil davranışlardan kaçınmasının, öğretmenlere karşı adil davranmasının, oluşan tartışmalar sırasında sabırlı ve olumlu yaklaşmasının, alçakgönüllü olmasının, öğretmenlerin her birine sevgi ile yaklaşmasının, öğretmenlere karşı şefkatli olmasının, etraftaki kişilere saygılı olmasının ve bunu göstermek için çaba harcamasının, öğretmenlerin içinde arabozucu değil ara bulucu görev üstlenmesinin, merhametli olmasının, öğretmenlere karşı samimi olmasının, öğretmenleri bireysel özellikleriyle yargılamıyor olmasının ve sunulan hizmetler sebebiyle kişilere minnet duymasının hangi seviyede olduğunun belirlenmesine yöneliktir. 15 maddelik İletişimsel Etik alt boyutundan 15-75 aralığında puan alınabilmektedir.

Ölçekteki 2. alt boyut "İklimsel Etik" olup; bu alt boyut okul yöneticisinin öğretmenleri teşvik etmesinin, kendi düşüncelerini sevgiyle yaymak için çabalamasının, ileriye yönelik hedefleri belirlemesinin, görevlerini sorumluluk bilinciyle yerine getirmesinin, öğretmenlerin yaratıcılığı açığa çıkarmaya çalışmasının, öğrenmeye yönelik istekli oluşunun, öğretmenlere ait değişik fikirleri saygıyla karşılamasının, öğretmenlere ait başarıların adil biçimde ödüllendirilmesinin, okul kurallarının makul bir çerçevede belirlenmesinin, oluşan tartışmalarda özgürlükçü ortamların yaratılmasının, mesleki etkinliği artırmak için efor harcamasının hangi seviyede olduğunun belirlenmesine yöneliktir. İklimsel Etik alt boyutundan 11-55 aralığında puan alınabilmektedir.

Ölçekteki 3. alt boyut "Örgütsel Karar Vermede Etik" olup, bu alt boyut okul yöneticisinin çözüm üretmek için sistematik yaklaşımının, kazanç sağlamaya yönelik stratejik konularda çalışma yürütmesinin, dini konulara ilişkin yarar sağlayıcı faaliyetler yürütmesinin, ekonomik olarak bireysel kazançla yönelik faaliyetlerden kaçınmasının, mesleki yükümlülüklerini dürüst olarak yerine getirmesinin, okul bünyesindeki ortak kararların uygulamasını sağlamanın, okuldaki görevlerde ölçünün belirlenmesinin, negatif olarak değerlendirilebilecek alışkanlıklar taşımanın ve sınırları hangi düzeyde ne bildiğinin belirlenmeye çalışılmasıdır. Örgütsel Karar Vermede Etik alt boyutundan 9-45 aralığında puan alınabilmektedir.

Ölçekteki 4. alt boyut "Davranışsal Etik" olup; bu alt boyut okul yöneticisinin kendini değerlendirebilmesinin, dürüstlük, yalan söylememe, cesaret, sahicilik, akılcılık, kişisel haklara önem verip korunması için çabalamak, içerisinde yaşadığı topluma ait değerlere saygılı olmak gibi davranışların hangi seviyede olduğunun belirlenmesine yöneliktir. Davranışsal Etik alt boyutundan 9-45 aralığında puan alınabilmektedir.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan bu çalışma kapsamında, eğitim konusunda ülkemizde 2012-2021 yılları arasında etik üzerine hazırlanan çalışmalara dair bir inceleme yapılmıştır. Bu bağlamda, eğitim alanında etiğe odaklanan çalışmaların; araştırma türü, çalışma deseni, araştırmaların yıllara göre dağılımı, örneklem dağılımı, araştırmalarda kullanılan ölçekler ve bu ölçeklerin özelliklerine göre analizi yapılmıştır.

Çalışma sayesinde bu konuda araştırma yürütmeyi hedefleyen araştırmacılar için yol gösterici nitelikte bir temel elde edilmiş ve yüksek lisans, doktora tezlerinden ve makalelerden meydana gelen akademik yerli literatürün katkıları tespit edilmiştir. Güncel araştırma sorularını belirlemeye yönelik bir yol açmış olan bu meta analizle birlikte, literatürdeki teorik boşlukları değerlendirmek için yazına teorik açıdan katkıda bulunulmuştur. Çalışmanın katkılarının bir diğerinin ise eğitim alanındaki etik konulu çalışmaların tarihsel izdüşümünün çıkarılması olduğu söylenebilir.

Bu araştırma kapsamında incelenmiş olan çalışmaların büyük çoğunluğunun tezlerden oluştuğu görülmektedir. Etik ile ilgili Türkiye’de yapılmış makaleler sayıca tezlerden azdır.

Çalışma kapsamında incelenen tezlerin büyük çoğunluğunu yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Eğitim alanında etik ile ilgili yapılan doktora tezleri oldukça azdır. Levent (2017) tarafından yürütülen araştırmada eğitim-öğretimde etiğe odaklanan lisansüstü tezlerin incelenmesi çalışmasında da yüksek lisans tezleri sayıca doktora tezlerinden çok daha fazla bulunmuştur. Bu farklılığın temel sebebinin, Türkiye’de yüksek lisans ve doktora düzeyinde yazılan tez sayısı göz önünde bulundurulduğunda, yüksek lisans sonucunda ortaya çıkan çalışmaların doktora çalışmalarından sayıca daha yüksek olduğu söylenebilir. Söz konusu durumun dikkate alınması halinde, eğitimde etiğin daha detaylı bir şekilde incelenebileceği doktora tezlerine ihtiyaç olduğu görülecektir.

Çalışma kapsamında incelenen tez ve makalelerin araştırma desenlerine bakıldığında 46’sının nicel, 23’ünün nitel, 7’sinin ise karma araştırma desenlerinde yapıldığı görülmüştür. Nitel araştırma deseni doğrultusunda yürütülen araştırmaların sayısı, nicel araştırma deseni doğrultusunda yürütülen araştırma sayısının altındadır. Karma desende olan çalışmalarda en düşük sayıda olmaktadır. Yakın dönemde karma desende gerçekleştirilen araştırmaların önemi artmış olup; bu durum göz önünde bulundurulduğunda karma desenin uygulanacağı

araştırmaların sayıca artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda özellikle Sosyal Bilimlerde nitel araştırmalara karşı ilginin artması, etik ile ilgili yapılacak nitel çalışmaların sayısının artacağını düşündürmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen tez ve makalelerin yıllara göre dağılımları Türkiye’de yazarların etik konusuna olan ilgilerinin 2014 yılından itibaren arttığını, 2019 yılında konuya ilgilerinin en yüksek seviyeye ulaştığını ve bu tarihten itibaren kademeli olarak azaldığını göstermektedir. 2019 yılında etik ile ilgili yapılan çalışmaların maksimum düzeye ulaşmasının, bu dönemde salgın hastalık süreci sebebiyle okullarda uzaktan eğitime geçilmesiyle alakalı olduğu düşünülmektedir. Eğitim- öğretim faaliyetlerinin mekandan bağımsız yürütülmesi bazı etik konularının gün yüzüne çıkarak tartışılmasına sebep olmuştur. Günümüzde okullarda etik ile ilgili yapılan çalışmalara hala ilginin olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen tezler ve makalelere ait dağılım çalışma grupları bakımından incelendiğinde öğretmenlerin en çok çalışılmakta olan grup olduğu görülmektedir. Öğretmenler çalışma grubunu, okul yöneticileri çalışma grubu takip etmiştir. Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin çalışma gruplarında yoğunlaşılacak etik konusuna dair en sık sorgulanmakta olan unsurun yöneticilerin etik liderliği olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Yürütülen çalışmalar etik güçlendirmelerin üst düzey yöneticilerin örgüt içi işlerinde önemini ortaya koyar niteliktedir. Söz konusu durumda, liderin etik anlayışının işe ilişkin oldukça büyük bir etkisi olduğu ifade edilebilir. Okul yöneticilerinin gün içerisinde beraber çalıştığı alt kademe çalışanlar üstünde etkili olmadığı söylenemez (Weaver, Treviño ve Agle, 2005: 314).

Çalışma kapsamında incelenen tez ve makalelerde Algılanan Etik Liderlik Ölçeği, Çevreye Yönelik Etik Tutum Ölçeği, Etik Davranış Beklenti ve Görülme Sıklığı Ölçeği, Etik Davranışlar Ölçeği, Etik Olmayan Bilgisayar Kullanımı Davranışları Ölçeği, Etik Karar Verme Ölçeği, Etik Liderlik Davranışları Ölçeği, Etik Liderlik Roller Ölçeği , Etik Liderlik Ölçeği , Etik Pozisyon Anketi, İlköğretim Okulları Etik İklim Ölçeği, İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları, Görüşme Formu ,Mesleki Etik İlkeler Ölçeği, Okul Öncesi Öğretmenlerinin Etik Davranışları Ölçeği kullanıldığı görülmüştür. Yapılan araştırmalarda nicel desende en çok Etik Liderlik Ölçeği kullanıldığı görülmüştür. Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Nitel araştırmalar, ürün veya çıktılardan ziyade süreç ile ilgilenir. Yani nitel araştırmalarda anlamlar önemli hale gelir (Merriam, 1988: Akt. Yılmaz ve Altinkurt, 2011). Yarı-yapılandırılmış görüşmelerde belirli bir oranda mevcut olan standartlık ve esneklik nedeniyle, yazılı dayalı anketlerde söz konusu olan sınırlılık ortadan kalkmakta olup, belli bir konuya dair derin bilginin edinilmesini kolaylaştırır. Bu nedenle araştırmacıların sık sık başvurduğu yöntemlerdendir (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Çalışma kapsamında incelenen tez ve makalelerde kullanılan ölçekler incelendiğinde İlköğretim Denetmenlerinin Etik Davranışları ölçeğinin güvenilir, kullanılan diğer ölçeklerin tamamının oldukça güvenilir düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçeğin taşıması gereken önemli özelliklerden biri olan güvenilirlik, bir ölçümleme aracının aynı koşullar altında tekrar eden ölçümler sonucunda ulaşılan değerlerin kararlılığını ortaya koyar. Güvenilirlik sadece ölçümleme aracına mahsus özelliklerden değil, aynı zamanda ölçüm aracının sağladığı sonuçlara dair özellikler arasında da yer almaktadır (Öncü, 1984).

Eğitim genel bir davranışın değiştirilmesi süreci olarak ele alındığında etikle oldukça güçlü bir bağa sahip olduğu görülebilmektedir. Eğitim kurumlarında neyin ne zaman ve hangi amaç ile kullanılacağı son derece önemli bir hale gelmektedir. Zira öğrencinin gelişimi kısa vadede, toplumun gelişimi ise uzun vadede gerçekleşmektedir. Eğitim-öğretimde etik, eğitim sürecinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi, amaçlanan hedeflere ve davranış değişikliklerini ulaşılması açılarından önemlidir. Sonuç olarak eğitimin hedeflenen düzeyde amaçlarına ulaşmasında ve sağlıklı bir okul iklimi yaratılmasında bu derece önemli olan etik konusunun eğitim alanında yapılan çalışmalarda güncelliğini koruması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Aydın, İ. P. (2002). Yönetmelik ve örgütsel etik (3. Baskı). Ankara: PegemA.
2. Aydın, İ. (2013). Eğitim-öğretimde etik. Ankara: PegemA Yayıncılık.
3. Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2011). Göreve Yeni Başlayan Özel Dershane Öğretmenlerinin Kurumlarındaki Çalışma Koşullarına İlişkin Görüşleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11 (2), 635-650.
4. Campbell, E. (2003). The ethical teacher. Philadelphia, PA: Open University Press
5. Bakiroğlu, A. ve Levent, F. (2014). Türkiye'nin geleceği için önemli bir yatırım: Etik değerler eğitimi. Yeni Türkiye Dergisi, 10(58), 258–261.

6. Ergüdan, A. (2003). Uygulamalı etik ne tür bir bilgi içerir? 1. Ulusal uygulamalı etik kongresi kitabı içinde 1-8, 12-13 Kasım 2001, ODTÜ, Ankara.
7. Haynes, F. (1998). The ethical school. London, UK: Routledge
8. Ilgaz, S. ve Bilgili, T. (2006) Eğitim ve öğretimde etik, KKEFD/ OKKEF, 14, 199- 210.
9. Levent, F. (2017). Türkiye 'de Eğitim-Öğretim Alanında Etik Konulu Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
10. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI [MEB] (2015). Eğitim-öğretim hizmeti verenler için mesleki etik ilkeler. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/15/03/133782/dosyalar/2015_07/06040146_meslekietik.pdf?CHK=34c06eebf243b80219a03ee11ee50cd9 adresinden 10 Haziran 2022 tarihinde edinildi.
11. Öncü H. (1994). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: Matser Basım San. Ve Tic. Ltd. Şti.
12. Rosenthal, M., ve Yudin, P. (1997). Felsefe sözlüğü (A. Çalışlar, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları
13. Şakar, M. C. (2010). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin etik görüşlerinin değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
14. United States of America National Education Association [NEA]. (1975). Code of ethics. <http://www.nea.org/home/30442.htm> adresinden 12 Haziran 2022 tarihinde edinildi.
15. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları
16. Weaver, G. R., Treviño, L. K., and Agle, B. (2005). "Somebody I Look Up To:" Ethical Role Models in Organizations. *Organizational Dynamics*, 34 (4), 313- 330.